ÖLÜM KORKUSUNU YENMEK

IRVIN YALOM

KABALCI

IRVIN D. YALOM-ROBERT L. BERGER

ÖLÜM KORKUSUNU YENMEK

Polis Çağırıyorum

KABALCI YAYINEVİ: 340

İnceleme Dizisi: 55

Irvin D. Yalom-Robert L. Berger
Staring at the Sun – Overcoming the Terror of Death
© Irvin D. Yalom, 2008

Ölüm Korkusunu Yenmek - Polis Çağırıyorum
© Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2009

Birinci Basım: Mayıs 2009

Kapak Düzeni: Gökçen Yanlı

Teknik Hazırlık: Zeliha Güler

Yayıma Hazırlayan: Mustafa Küpüşoğlu

KABALCI YAYINEVİ
Ankara Caddesi, No: 47 Cağaloğlu 34112 İstanbul
Tel: (0212) 526 8586 Faks: (0212) 513 6305
yayinevi@kabalci.com.tr www.kabalciyayinevi.com
internetten satış: www.kabalci.com.tr

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Cataloging-in-Publication Data (CIP)
Yalom, Irvin D.-Berger Robert L.
Ölüm Korkusunu Yenmek - Polis Çağırıyorum

ISBN 975-977-150-X

Baskı: Fabrika Basım (0212 2943800)
Cendere Cad. No: 11 Kağıthane-İstanbul

ÖLÜM KORKUSUNU YENMEK

Polis Çağırıyorum

IRVIN D. YALOM - ROBERT L. BERGER

Çeviren
Zeliha Babayiğit

KABALCI YAYINEVİ

Tıp fakültesinden mezuniyetimizin ellinci yılında arkadaşlarımla bir araya geldiğimiz parti sona ermek üzereyken, tıp fakültesi günlerimden kalma tek dostum olan Bob Berger benimle konuşmak istediğini işaret etti. Farklı yönlerde ilerleyerek o kalp cerrahisine, ben kırık kalpleri tedavi etme işine girsek de aramızda ömür boyu süreceğini bildiğimiz yakın bir bağ kurmuştuk. Bob kolumdan tutup beni kenara çekerken meşum bir şeyler olduğunu biliyordum. Bob bana nadiren dokunurdu. Biz psikiyatrlar böyle şeyleri fark ederiz. Kulağıma eğilip boğuk bir sesle, "Yoğun bir şeyler oluyor ... geçmişim durmadan aklıma geliyor ... ikili hayatım, gece ve gündüz, hepsi birbirine giriyor. Konuşmamız gerek," dedi.

Anlamıştım. Macaristan'daki Soykırımda geçen çocukluğundan beri Bob iki hayat yaşıyordu: nazik, kararlı ve yorulmak bilmez bir kalp cerrahı olarak gündüzleri ve

korkunç anıların rüyalarına girdiği geceleri. Günlük hayatını biliyordum, ama elli yıllık dostluğumuzda gece hayatı hakkında bana hiçbir şey anlatmamıştı. Üstelik daha önce Bob'un açıkça bir şey rica ettiğini hiç duymamıştım: Bob içe kapanık, gizemli ve esrarengiz biriydi. Kulağıma fısıldayansa tamamen farklı bir Bob'du. Başımı evet anlamında salladım. Endişelenmiştim. Ve meraklanmıştım da.

Tıp fakültesinde arkadaş olmamız çok garipti. Berger "B" ile başlıyordu, Yalom ise "Y" ile ve yalnız bu bile bizi ayrı tutan bir şey olmalıydı. Tıp öğrencileri yakın arkadaşlarını genellikle kendi alfabelerinden seçerdi: kadavra kesimleri ve laboratuar çalışmaları için eş seçimi ile klinik rotasyonlar alfabetik sıraya göre yapılırdı. Bu yüzden ben genellikse S-Z grubuyla –Schelling, Siderius, Werner Wong ve Zuckerman– takılırdım.

Belki de arkadaşlığımızın nedeni Bob'un sıradışı görüntüsüydü. Canlı mavi gözleri ilk tanıştığımız anda beni çağırmaya başlamıştı. Hiç bu kadar trajik, dalgın bir bakış görmemiştim. Benim bakışımı çağıran, onunla flört eden, ama bakışlarıma hiçbir zaman tam olarak karşılık vermeyen bir bakıştı onunki. Sıradan olmayan yüzü kes-

kin köşelerle dolu kübik bir yüzdü. Burnu, çenesi, hatta kulakları bile keskindi. Traş makinesinin delik deşik ettiği derisi solgundu. Hiç güneş görmemiş diye düşünürdüm. Hiç havuç yememiş. Hiç egzersiz yapmamış.

Giysileri buruşuk ve dikkat çekici olmayan gri-kahverengiydi (üzerinde hiç parlak bir renk görmemiştim). Ama beni çekmişti. Zaman geçtikçe kadınların onun hakkında karşı konulmaz derecede çekicilikten uzak dediklerini duyacaktım. Karşı konulmaz biraz güçlü bir ifade olabilir, ama akıl çelici diyebiliriz. Evet, Bob beni büyülemişti: Washington DC'deki lisemde ve üniversitede Bob'a uzaktan bile benzeyen biriyle tanışmamıştım.

İlk karşılaşmamız mı? Çok iyi hatırlıyorum. Tıp fakültesinin kütüphanesinde çalışıyordum. O da Profesör Robbins'in patoloji kitabı (dünyanın her yerinde doktor kuşaklarını eğiten ve eğitmeye devam eden bu kitabın geleceği çok parlak olacaktı) için kaynak araştırması yapıyordu. Bir akşam kütüphanede çalışırken bana doğru gelip ertesi günkü nefroloji sınavı için yeterince çalıştığımı söyledi.

"Para kazanmak ister misin?" diye sordu. "Robbins ba-

na çok fazla iş verdi ve yardıma ihtiyacım var."

Teklifin üstüne atladım. Kanımı ve spermlerimi satarak kazandığım cep harçlığının –bu tıp fakültesi öğrencilerinin hızlı para kazanmak için kullandığı geleneksel yoldu– dışında tamamen anne babamın dükkânının yaptığı satışlarla destekleniyordum.

"Neden ben?" diye sordum.

"Seni izliyordum."

"Ve?"

"Sende potansiyel olabilir."

Böylece haftada üç dört akşam Boston Üniversitesi, Tıp Kütüphanesinde Dr. Robbins için araştırma yapmak, benim dairemde ders çalışmak veya sosyalleşmek için bir araya gelmeye başladık. Çalışan genellikle ben oluyordum. Bob'un buna ihtiyacı yok gibiydi. Üstelik solitaire oyunuyla o kadar meşguldü ki, bazen New England şampiyonluğu, bazen de dünya şampiyonluğu için saatlerce oynardı.

Kısa süre sonra onun Yahudi Soykırımından kurtulan bir savaş mültecisi olduğunu, onyedi yaşında yerinden

yurdundan edilmiş birisi olarak tek başına Boston'a geldiğini öğrendim.

Kendimi onyedi yaşındayken düşündüm – etrafımda arkadaşlarım ve ailem, aklımda hep geniş bağlanmış kravatlar, beceriksiz danslar ve öğrenci derneklerinde yönetimi ele geçirme numaraları. Kendimi saf, yumuşak ve zayıf hissettim. "Nasıl başardın Bob? Kim yardım etti? İngilizce biliyor muydun?"

"Tek kelime bile bilmiyordum. Sekizinci sınıf eğitimine eşdeğer olan Boston Latin Lisesine başladım ve bir yıl sonra Harvard'a girdim, sonra da tıp fakültesine devam ettim."

"Ama nasıl? Eminim ben başvursam Harvard'a kabul edilmezdim. Peki, nerede yaşıyordun? Ve kiminle? Seni himayesine alanlarla ya da akrabalarınla mı?"

"Bir sürü soru soruyorsun, ama tek bir cevabı var: Kendi başıma yaptım."

Mezuniyet törenimizde yanımdaki annemi, babamı, eşimi ve bebeğimizi hatırladım. Ve sonra uzak bir köşede diplomasını elinde sıkıca tutan, ayakkabısının topukların-

da hafifçe sallanan Bob'u. Mezuniyetten sonra tıp stajına başladı, ardından genel cerrahiye girdi, bunu göğüs ve kalp cerrahisi uzmanlığı izledi. Eğitimini bitirdiği günün ertesinde kendisine Bostan'daki bir eğitim hastanesinde Kalp Cerrahisi Şefliği görevi teklif edildi. Beş yıl sonra Boston Üniversitesi Cerrahi Profesörü ve Kalp ve Göğüs Cerrahisi Kürsü Başkanı oldu. Deli gibi yayın yapıyor, yorulmak bilmez bir şekilde ders veriyor, ameliyatlara giriyordu. Kısmi yapay kalp takıp hastanın uzun süre hayatta kalmasını sağlayan ilk doktor oldu. Ve bütün bunları hayatta tek başına yapıyordu – Yahudi Soykırımında bütün yakınlarını kaybetmişti.

Ama geçmişinden hiç bahsetmezdi. Daha önce kampların korkunçluğunu bizzat yaşayan biriyle hiç karşılaşmadığım için meraktan ölüyordum. Ama beni röntgenci olduğum için azarlayarak sorularımı bir kenara atıyordu.

"Belki," diye takılırdı bana, "Eğer uslu durursan daha sonra sana anlatırım."

Uslu duruyordum, ama savaşa ilişkin sorularıma cevap vermesi için aradan yıllar geçmesi gerekecekti. Altmışlı yaşlarımıza geldiğimizde onda bir değişiklik fark et-

tim. Önce daha açık ve konuşmaya istekli görünür oldu, yıllar geçtikçe de bana o korkunç geçmişinden bahsetmeyi neredeyse hevesle ister oldu.

Ama ben dinlemeye hazır mıydım? Hiç hazır olmuş muydum? Ancak psikiyatri eğitimime başlayıp kendi analizime girdikten ve insanlar arası iletişimin inceliklerinde ustalaştıktan sonra Bob'la olan ilişkimle ilgili önemli bir şeyi kavradım. Geçmişi konusunda sessiz olan yalnızca Bob değildi: ben de bilmek istemiyordum. Bu uzun sessizlikte ikimiz de işbirliği yapmıştık.

Ergenlik çağında, savaş sonrasında kamplar boşaltılırken çekilen belgeselleri izlerken donakaldığımı, dehşete düştüğümü ve tiksindiğimi hatırlıyordum. Bakmak istiyordum, bakmam gerektiğini düşünüyordum. Bunlar benim halkımdı – bakmak *zorundaydım.* Ama ne zaman baksam iliklerime kadar sarsılıyordum. Bugün bile o kötü görüntülerin –dikenli teller, dumanı tüten fırınlar, hayatta kalmayı başarmış, paçavralar içindeki iskelet kadar zayıf birkaç kişi– zihnime hücum etmesini engelleyemem. Ben şanslıydım: annem ve babam Nazilerin iktidara gelmesinden önce oradan göç etmeseydi ben de o iske-

letlerden biri olabilirdim. Ceset yığınlarını kaldıran buldozer görüntüleri en kötüsüydü. O cesetlerden bazıları aileme aitti: halam Polonya'da ölmüştü, Abe amcamın karısı ve üç çocuğu da öyle. Amcam ailesini getirme niyetiyle 1937'de Amerika'ya gelmişti, ama onları getirecek zamanı kalmamıştı.

Bu görüntüler o kadar büyük bir dehşet ve öyle öfkelendirici hayaller uyandırıyordu ki, dayanamıyordum. Geceleri aklıma geldiğinde uykum sona eriyordu. Ve bu hayaller silinmiyordu: hiç yok olmuyorlardı. Bob'la tanışmadan çok önce zihnimdeki yığına yeni görüntüler eklememeye karar vermiştim ve Yahudi Soykırımıyla ilgili filmlerden ve yazıya dökülmüş tasvirlerden uzak durmaya başlamıştım. Zaman zaman tarihle daha olgun bir şekilde yüzleşmeye çalışıyor, ama bunu asla başaramıyordum. Kendimi *Schindler'in Listesi* veya *Sophie'nin Seçimi* gibi filmleri izlemeye zorladım, ama otuz kırk dakikadan fazla dayanamadım ve her seferinde gelecekte böyle acılardan uzak durmaya daha da kararlı bir şekilde dışarı çıktım.

Bob'un paylaştığı birkaç olay korkunçtu. Yirmi yıl ön-

ce yakın arkadaşı Miklos'la ilgili anlattığı hikâye zihnime kazınmıştı. Ondört yaşındaki Bob, Hıristiyan numarası yaparak Budapeşte'de yaşayıp direniş için çalışırken aylardır görmediği arkadaşı Miklos'a rastlamıştı. Bob arkadaşının görüntüsüyle dehşete düşmüştü: bir gettodan yeni kaçmış veya Auschwitz'e giden bir trenden kendisini yeni atmış gibi bitkin ve pejmürde görünüyordu. Naziler tarafından kolayca fark edilebileceği konusunda Miklos'u uyaran Bob kendisiyle gelmesi, evini, giysilerini değiştirmeyi ve sahte Hıristiyanlık belgelerini kabul etmesi için ısrar etmişti. Miklos başını sallayıp önce bir yere gitmesi gerektiğini, ama iki saat içinde anlaştıkları noktaya geleceğini söylemişti. Bob onu tehlike konusunda yeniden uyarmış ve hemen gelmesi için yalvarmıştı, ama Miklos acil bir konu yüzünden birisiyle buluşması gerektiğinde ısrar etmişti.

Ama buluşma saatinden hemen önce hava akını sirenleri başlamış ve sokaklar boşalmıştı. Doksan dakika sonra hava akını "geçti" sinyali verilir verilmez Bob buluşma yerine koşmuş, ama Miklos gelmemişti.

Bob, Miklos'un kaderini savaştan sonra, eski beden

eğitimi öğretmeni Karoly Karpati'nin ağzından öğrenmişti. Karpati Berlin Olimpiyatlarında güreşte Macaristan'a altın madalya kazandırdığı için Yahudi-karşıtı yasalardan muaf tutulmuş bir Yahudiydi. Hava akını "geçti" sinyalinden hemen sonra Karpati'nin karısı sığınaktan çıkarken Nazilerin genç bir çocuğu bir apartmanın girişine sürüklediklerini görmüştü. Miklos'u tanımış ve uzaktan seyretmişti. Naziler onun pantolonunu indirmiş ve sünnetli olduğunu görünce karnına birkaç el ateş etmişlerdi. Miklos'un çok kanaması vardı, ama bilinci yerindeydi ve su için yalvarıyordu. Bayan Karpati onu su vermeye çalışmıştı, ama Naziler onu itmişti. Bayan Karpati, Miklos kan kaybından ölene kadar bir iki saat boyunca orada kalmıştı. Bob hikâyesini kendine has bir şekilde bitirmişti: Miklos'u kendisiyle hemen gitmeye zorlamadığı için kendini suçluyordu.

Bu hikâye yıllarca aklımdan çıkmadı. Pek çok gece Miklos'un ölümü hayal sahnemde defalarca oynarken kalbim deli gibi atarak uyanık yattım.

Ve böylece hepsi yetmiş beşinde olan, saçları beyazlamış ve aslında derinde bir yerlerde bir daha bir araya ge-

lemeyeceklerini neredeyse kesin olarak bilen sınıf arkadaşlarımız, "yakında tekrar buluşalım" ve "şimdilik hoşça kalın" çığlıkları arasında oteldeki yemekten ayrılırken, biz otelin barında konuşmak için sessiz bir köşe bulduk. Sodayla sulandırılmış şarap istedik ve Bob hikâyesine başladı.

"Geçen hafta iş gezisi için Caracas'taydım."

"Caracas mı? Neden? Deli misin? Bütün o politik fırtınalara rağmen mi?"

"Mesele de bu zaten. Grubumuzdaki kimse gitmiyordu. Çok tehlikeli olduğu düşünülüyordu."

"Ve senin için, yani kalbinde üç stent olan yetmişbeş yaşında yarı sakat biri için güvenli öyle mi?"

"Hikâyeyi dinlemek istiyor musun, yoksa tek arkadaşınla terapisti mi oynamak istiyorsun?"

Haklıydı. Bob ve ben hep birbirimize takılırdık. Bu ilişkimizi eşsiz kılmanın bir yoluydu. Bunu başka hiçbir arkadaşımla yapmazdım. Birbirimize takılmamızın büyük bir sevgi işareti olduğundan emindim; belki de birbirimize yakın olmak için bulduğumuz tek yoldu. Çocukluğu-

nun yaraları ve çok sayıda kaybı, onu zayıflığını veya duygularını açıkça gösteremez hale getirmişti.

Hayatında ne huzuru ne de güvenliği bulamadığı için sersemletici bir hızla çalışıyor, haftanın en az yetmiş ila seksen saatini ameliyathanede ya da ameliyat sonrası bakımda geçiriyordu. Günde iki ya da üç açık kalp ameliyatıyla oldukça iyi para kazanmasına rağmen para onun için önemli değildi: tutumlu bir yaşam sürüyor, kazandıklarının çoğunu İsrail'e veya Yahudi Soykırımıyla ilgili derneklere bağışlıyordu. Bense dostluk ruhu içinde fazla çalışması konusunda sürekli dırdır ediyordum. Bir keresinde onu dans etmeyi bırakamayan kırmızı pabuçlu bir balerine benzetmiştim. Hemen tam tersi olduğunu söylemişti: balerin ölümüne dans ediyordu, ama kendisi hayatta kalmak için.

Her zaman yeni fikirler üreten bir zihni vardı ve umutsuz hastaların hayatlarını kurtaran yeni cerrahi işlemleri geliştirmesiyle tanınıyordu. Aktif cerrahiden emekli olduktan sonra uzun ve derin bir depresyona girdi, ama olağanüstü bir şekilde kurtuldu. Yahudi Soykırımı konusunda uzmanlaşıp, Nazilerin toplama kampların-

da yaptıkları tıbbi araştırmalardan elde ettikleri bulguları modern tıbbın kullanıp kullanmaması gerektiğine dair şiddetli bir tartışmanın içine girdi. En sonunda Bob'un *The New England Journal of Medicine*'da çıkan destansı makalesi, Nazi araştırmalarının büyük ölçüde sahte olduğunu kanıtlayarak tartışmayı sona erdirdi. Hareket ve verimlilik depresyonunu hızla sona erdirdi.

Çeşitli tedaviler veya yeni cerrahi aletler ve işlemler konusunda düzinelerce bilim adamına yetecek kadar fikir üretiyordu. Kısa bir süre önce ileri derecede anfizem için cerrahi olmayan daha güvenli tedavi yaklaşımlarının geliştirilmesine yardımcı oldu. Sistemi geliştirmek için kurulan şirketin kurucularından oldu. Şimdi seyahatlere çıkıp hekimlere bu çalışma hakkında konferanslar veriyor.

Hareket etmekten vazgeçemediğini biliyordum. Bense yavaşlaması, hayatın tadını çıkarması, arkadaşlarını arayacak zaman yaratması gibi işe yaramaz tavsiyeler vermeyi bırakamıyordum. O kadar yoğun bir şekilde çalışıyordu ki, bir keresinde geçirdiği ciddi anjin yüzünden ailesine veya arkadaşlarına söylemeden kardiyak kateterizasyon için hastaneye yatmak zorunda kaldı. Daha fazla şey

paylaşması, şikâyet etmeyi ve yardım istemeyi öğrenmesi için onu sürekli cesaretlendirmeyi hiç bırakmadım. Ve o da benim tavsiyelerimi kulak arkası etmeyi bırakmadı.

Ama şimdi, mezuniyetimizin ellinci yılı için düzenlenen toplantıda bir şeyler değişmişti. İlk kez yardım istiyordu ve ben de bu yardımı vermeye kararlıydım.

"Bob, bana Caracas'ta tam olarak ne olduğunu söyle."

"Üç günlük seyahatin sonuna gelmiştim. Başarılı bir iş oldu: Venezüellalı doktorlar anfizemin tedavisi için geliştirdiğimiz yeni sistemden etkilendiler ve Üniversite Hastanesinde klinik bir deneme başlatmayı istediler. Gasp veya kaçırılma riski yüzünden ev sahibi hekimler yanımdan bir an olsun ayrılmıyorlardı. Ama son yemekte havaalanına giderken bana eşlik etmek zorunda olmadıklarını söyledim: uçağım sabah erken kalkıyordu ve otel havaalanına ulaşımımı sağlıyordu. Israr ettiler, ama ben saldırılar beni yıldıramaz diyerek otelin limuzinini tercih ettim. Güvenli görünüyordu."

"Güvenli mi? Güvenli mi? Venezüella'da olan onca şeye rağmen mi?" Muhakemesi için endişelenmeye başlayıp

itiraz ettim, ama bana işaret parmağını sallayarak:

"İşte yine başladın," dedi. "Dırdır dinlemek için psikiyatra ihtiyacım yok, bunu her yerde bulabilirim."

"Bu bir refleks Bob, elimde değil. Kendini böyle tehlikeye attığını duymak insanı deli ediyor."

"Irv, dün öğle yemeği yedikten sonra arabaya yürüdüğümüzü hatırlıyor musun?"

"Yemek yediğimizi hatırlıyorum, ama arabaya yürümemizin bu konuyla ne ilgisi var?"

"Köşeyi dönüp yan caddeden arabaya yürüdüğümüzü hatırlıyor musun?"

"Evet, evet. Caddenin ortasında yürüdüğün için sana çıkışıp Budapeşte'de kaldırım olup olmadığını sormuştum."

"Dahası vardı."

"Dahası mı? Başka ne vardı? Oh evet, kaldırımın caddeden daha güvenli olduğunu söylemiştim, çünkü daha geniş bir görüş açısı sağlıyordu."

"Eh, o zaman kibarlık edip bunu söylemedim, ama ya-

nılıyordun: durum tam tersiydi – caddeden yürümüştüm, çünkü *daha* tehlikeliydi. Ben tehlikeyle büyüdüm. Öyle programlandım. Biraz tehlike beni yatıştırıyor. Kısa bir süre önce fark ettim ki, ameliyathane benim direnişteki tehlikeli hayatımın yerine geçmişti. Ameliyathanede tehlikeyle ve riskle birlikte yaşıyordum, ama hayat kurtaran kalp ameliyatlarıyla bu tehlikeyi alt ediyordum. Kendimi en rahat hissettiğim yer her zaman ameliyathane olmuştur. Annenin sütü gibi. Anlıyor musun, diye soruyordu yüz ifadesi.

"Ben yalnızca yürüyen yaralarla çalışan ehil bir psikiyatrım, böyle kafa bozukluklarına alışık değilim," dedim.

"Aslında," diye devam etti yorumuma aldırmadan, "yıllardır farklı olduğumu fark etmedim. Aklı başında herkesin kalp cerrahisine girip hayat-ölüm oyununu oynamasının son derece doğal olduğuna inanırdım: kalp cerrahisiyle ilgilenmeyenler veya bu alana giremeyenler büyük bir fırsatı kaçırmışlar demekti. Riske olan tutkumla geçmişi daha yeni bağdaştırdım. 25 yıl önce Boston Üniversitesi benim adıma bir kürsü açtı ve parlak, şık bir broşür bastırdı. Kapakta cerrahi giysileri içindeki asistan-

larımla benim ameliyathanede çekilen bir resmimiz vardı. Başlıkta "Kurtarılamayan Hayatları Kurtarmak İçin" yazıyordu. Onlarca yıl boyunca bu başlığın daha fazla para kazanmak için kullanılan bir Madison Avenue reklamı olduğunu düşündüm. Başlığı her kim bulduysa beni benden daha iyi tanıdığını yeni fark ettim."

"Seni konudan saptırdım. Caracas'a geri dönelim. Sabah limuzin seni aldığında ne oldu?"

"Şoförün benden fazla para alması dışında havaalanına gidiş olaysızdı. Şoförden beni ana girişte bırakmasını istedim, ama yan kapıda inersem bagaj kabul noktasına daha yakın olacağını söyledi. Terminale girerken havayolunun bankosu yalnızca 30-40 metre önümdeydi ve yolcuların kabul kapısından geçtiğini görebiliyordum. Tam birkaç adım atmıştım ki, haki pantolonlu, beyaz, kısa kollu gömlekli genç bir adam yanıma gelip makul seviyede iyi bir İngilizceyle biletimi görmek istedi. Ona kim olduğunu sordum, güvenlik polisi olduğunu söyledi. Kanıt istedim, gömlek cebinden İspanyolca yazılı ve üzerinde fotoğrafı olan bir kart çıkardı. Ona biletimi verdim. Dikkatle inceleyip havaalanı vergisini ödeyecek kadar nakitim

olup olmadığını sordu. 'Ne kadar?' diye sordum. '60.000 Bolivar (yaklaşık 20 dolar),' dedi.

'Tamam,' dedim. Cüzdanımda para olduğunu görmek istediğinde vergiyi ödeyecek kadar param olduğuna dair ona güvence verdim. O zaman bana uçağımın gecikeceğini ve kendisiyle birlikte önümüzdeki merdivenlerden yukarı çıkıp başka bir lobide beklemem gerektiğini söyledi. Bagajım konusunda yardım edeceğini söyleyip çantamı aldı. Sonra pasaportumu sordu. Pasaportum? Zihnimde bir alarm çanı çalmaya başladı. Pasaportum kimliğim, güvenliğim, özgürlüğe giden biletimdi. ABD vatandaşlığını ve pasaportumu almadan önce göçebe, devletsiz bir Yahudiydim. Pasaportum olmadan Boston'a, evime dönemezdim. Yine sürgün olurdum.

"Bir şeylerin son derece yanlış olduğunun farkındaydım ve kendimi otomatik pilota bağlamış gibiydim. Kemerimdeki cep telefonumu alıp ona sertçe baktım ve parmağımı kısa antene koyup, 'Bu polisle doğrudan bağlantısı olan bir verici. Bana hemen çantamı ver, yoksa düğmeye basacağım. Hemen polis çağırıyorum,' dedim.

"Tereddüt etti.

'Polis çağırıyorum,' dedim. Sonra daha yüksek sesle tekrarladım, 'Polis çağırıyorum.'

"Birkaç saniye tereddüt etti, bavulumu yakalayıp elinden çektim ve bağırmaya başladım –ne dediğimi hatırlamıyorum– ve güvenlik kapısına doğru koştum. Başımı çevirip bir saniye için geriye baktım ve adamımın aksi yönde olanca hızıyla koştuğunu gördüm. Güvenlik kapısında görevliye az önce olanları anlattım. Hemen polisi çağırdı. Telefonu kapatırken, 'Çok şanslısınız, çünkü kaçırılmak üzereymişsiniz. Geçen ay havaalanında altı kaçırılma vakası yaşadık ve kaçırılanların bazılarından hiç haber alınamadı.' "

Bob derin bir nefes alıp içkisinden uzun bir yudum içti. Bana baktı. "İşte hikâyenin Venezüella kısmı böyle."

"Ne hikâye ama!" dedim. "Başka kısımları da mı var?"

"Bu daha başlangıç. Bir süre için olanları tam olarak anlayamadım. Yolumu kaybetmiştim. Sersemlemiş gibiydim, başım dönüyordu. Ama nedenini bilmiyordum."

"Neredeyse kaçırılmak yeterince büyük bir şey – herkesi sersemletirdi."

"Hayır, dediğim gibi bu daha başlangıç. Dinle. Güvenlikten problemsiz geçtim ve uçuş kapısından geçerken hâlâ sislerin arasında gibiydim. Bir yere oturdum. Bir dergi açtım, ama tek kelime bile okuyamadım. Bir saat kadar bekledim, zihnim fırıl fırıl dönüyordu. Ve sonra bir uyurgezer gibi Miami uçağına bindim.

"Miami'deki üç saatlik aktarma sırasında rahat bir koltukta sessizce oturup diyet kolamı içtim. Ve tam içim geçerken şey oldu: neredeyse altmış yıl boyunca düşünmediğim şey zorla belleğime geri döndü. İlk başta dönüp duruyordu, ama her ayrıntıyı yakalamak için sertçe asıldım. Sonunda ben onbeşimdeyken Budapeşte'de olan bir olay belirgin bir şekilde görüş açıma girdi. Zihnime bir sürü görüntü üşüştü ve her ayrıntıyı yeniden yaşadım. Birkaç saat sonra Boston uçağına binerken kendimi rahatlamış ve neredeyse anksiyeteden kurtulmuş hissettim."

"Bana ne gördüğünü anlat. Her şeyi anlat ... hiçbir şeyi atlama." Bir sevgi ve dostluk hareketi olarak bu ricada bulunmuştum. Bob'un deneyimini paylaştığında rahatlayacağını hissediyordum, ama duyacaklarımdan da korku-

yordum. Yine de kâbuslarında arkadaşıma eşlik etmenin zamanının geldiğini biliyordum.

İçkisini bir dikişte bitirip arkasına yaslandı. Gözlerini kapatıp konuşmaya başladı...

"Onbeş yaşındaydım. Nazilerin sınır dışı etmek için Gettodan istasyona götürdükleri gruptan kaçmayı başarıp sahte kimlik kâğıtlarıyla Hıristiyan gibi yaşadığım Budapeşte'ye geri dönmüştüm. Ailemdeki herkes yakalanıp sınır dışı edilmişti bile. Ben 1942'de Çekoslavakya'dan Macaristan'a kaçan bir arkadaşımla bir oda kiralamıştım. Arkadaşım bir süre sahte belgelerle yaşamıştı ve işi iyi biliyordu. Sahte adı Paul'dü. Kullandığı soyadını hatırlamıyorum. Gerçek adını hiç öğrenmedim. Çok yakın arkadaş olmuştuk. Hatıralarımın yanı sıra çalışma odamdaki masamda büyütülmüş, buruşuk bir resmi duruyor. Bir yakın arkadaşım daha vardı. Miklos. Birkaç ay önce Nyilas tarafından öldürülmüştü..."

"Miklos hakkında konuştuğunu hatırlıyorum. Naziler tarafından yakalanıp öldürülmüştü. Ama o sözcüğü hatırlamıyorum – Nyilas?"

"Nyilas Macar Nazilerdi. Barbardılar, sokaklarda dolaşıp Yahudi avlayan silahlı haydut çetesiydi. Yahudileri ya buldukları yerde öldürüyorlar ya da işkence ve katliam için Parti Evlerine götürüyorlardı. Yahudilere karşı Almanlardan veya Macar polisinden daha zalimdiler. Nyilas Macarcada ok anlamına gelir. Amblemleri gamalı haça benzer iki oktan oluşuyordu.

"Paul ve ben çok yakındık. Yahudilerin Slovakya'da Nazilere karşı ayaklandıklarını duyduğumuzda oradaki direnişe katılmak istedik. Ben hiç Slovakça bilmediğimden Paul durumu incelemek için önce kendisinin gitmesinin daha iyi olacağını düşündü. Eğer işler iyi görünüyorsa bir yeraltı kanalı bulup Budapeşte'ye dönecek ve beni alacaktı. Onunla birlikte Budapeşte'deki ana tren is-

tasyonuna gittim. Tren istasyondan ayrılırken onu birkaç hafta içinde göreceğimden emindim. Ama ondan bir daha haber almadım. Savaştan sonra Paul'ün izini sürmeye çalıştım, ama ondan bir iz bulamadım. Nazilerin onu öldürdüğüne eminim.

"Direniş tarafından bana verilen bir sürü görev vardı ve fırsatını bulduğumda mümkün olduğu kadarını yapıyordum. Hatta Hıristiyan numarası yapmak isteyen Yahudilere sahte belge düzenlemekte oldukça iyiydim. Hayatımı, Macar Ordusu için ilaç yapan küçük bir fabrikada getir götür işleri yaparak kazanıyordum.

"İşte geçen hafta Miami terminalinde belleğime geri dönen hatıra şuydu. Onbeş yaşındaydım. Bir sabah geç kalmış koştururken caddenin karşısında bir Nyilas haydutu gördüm. Ordu kepi, askeri kemeri, kılıfında bir tabancası ve kolunda Nyilas bandı vardı. Makinelisini birkaç adım önünde sürüklenen çaresiz, yaşlı Yahudi çifte çevirmişti. Altmış yaşlarında olan Yahudiler sol göğüslerinde zorunlu olan 10 santimlik sarı yıldızı takmışlardı. Yaşlı adamın birkaç dakika önce dövüldüğü belliydi: yüzü öyle şişmiş, öyle renk değiştirmişti ki, gözlerini göre-

miyordum. Mavi ve kırmızıya dönen burnu şişmiş ve yan dönmüş kanıyordu. Parlak kırmızı kan gri saçlarından alnına, oradan da yüzüne süzülüyordu. Kulakları iri, kırmızı ve ezilmişti. Adamın yanında yürüyen kadın ağlıyordu. Hayduda yalvarmak için geri dönüp baktığını gördüm, ama haydut tüfeğinin kabzasıyla yüzüne vurdu.

"O günlerde bunun garip bir şey olmadığını unutma. Anlaman zor biliyorum, ama o günlerde şehrin her yerinde her gün görülen standart bir sahneydi bu. Yahudiler sıklıkla sokaklarda yakalanır ve bazen hemen oracıkta vurulurdu. Cesetler bir iki gün orada kalır, sonra kaldırılırdı. Bu çiftin, sorgulanıp işkence görecekleri ve infaz usulü kafalarından vurulacakları ya da tavandan sarkan bir piyano teliyle asılacakları Nyilas Parti Evine götürüldükleri kesindi. Ya da ikisini de vurup boğacaklardı – bu onların en sevdiği usuldü. Nyilas bir grup Yahudiyi Tuna nehrinin kıyısına götürüp vurur ve buz gibi sulara atardı. Bazen üç Yahudi birbirine bağlanır, yalnızca biri vurulur, ama hepsi suya atılırdı. Diğer ikisi boğularak ya da soğuktan donarak ölürdü."

Çapraz Ok Milislerince 1944-45'de Tuna'ya atılalarak öldürülen kurbanların anısına 16 Nisan 2005'de dikilmiştir

İstemsizce ürperdim. Birbirine bağlanmış üç kişinin buz gibi suda çırpınan görüntüsünün o gece rüyama gireceğini hissediyordum, ama bir şey söylemedim.

Bob ürperdiğimi görüp bakışlarını kaçırdı. "Alışıyorsun Irv; buna inanmak zor, ama alışıyorsun. Ben bile şimdi böyle bir şeyin olduğuna inanamıyorum, ama bir zamanlar bunlar her gün olan şeylerdi. Böyle birkaç kişi-

nin vurulduğunu gördüm. Yaraları ölümcül olmasa da kurbanların buz gibi suya atıldıktan sonra kurtulma şanslarının olmadığını biliyordum.

"Budapeşte sokaklarında yürütülen Yahudi gruplarının başında ve sonunda hep Nyilas muhafızları olurdu. Bazen, özellikle geceleri hava karanlıkken bir Direniş savaşçısı (bunu ben de birkaç kez yaptım) onları takip eder ve muhafızlara el bombası atar, Nyilas serserilerini öldür-

meyi umardı. Kuşkusuz el bombaları Yahudileri de öldürürdü, ama zaten yakında öleceklerdi ve bu kargaşada hiç olmazsa bazıları kaçardı. Bu direniş çalışmalarıma dair anılar aklımdan hiç çıkmadı. Bunları dinlerken dehşete kapıldığını biliyorum, ama bunların benim hayatımdaki en önemli deneyimler olduğunu sana söylemek istiyorum.

"Siyonist Direniş grubundaki görevlerimden bir diğeri Nyilas haydutları tarafından sokaklarda yürütülen Yahudileri takip edip Nyilas Parti Evinin yerini öğrenmekti. Bu evler şehrin her yerine dağılmıştı ve benim gibi çeşitli keşif erlerinin raporları belirli bir evde çok sayıda Yahudinin alıkonduğunu gösteriyorsa gece oraya saldırı düzenleniyordu. Direnişteki gençler motosikletlerle Parti Evinin yanından geçiyor, içeri el bombası atıp hafif makineli tüfeklerle tarıyordu.

"Genellikle evin üst katlarını hedef alsak ve esirlerin mahzende tutulduklarını bilsek de, esirlerin bazılarının da öldüğünden emindik, ama bunu düşünmemeye çalışıyorduk – Yahudi esirlerin zaten sonu gelmişti. Biz yalnızca Nazileri öldürmeye çalışıyorduk. Aynı zamanda saldı-

rının yarattığı kargaşada bazı Yahudilerin kaçmasını umuyorduk. Geniş ölçekli düşünüldüğünde bu münferit saldırılarımızın pek etkili olmadığına eminim, ama en azından kendimizi gösteriyor ve Nyilas'ın Yahudileri hiç ceza almadan öldüremeyeceklerini bilmelerini sağlıyorduk; onların da tehlikede olduklarını hissetmelerini istiyorduk.

"Yavaş yavaş daha fazla ayrıntı aklıma geliyordu. Dayak yemiş yaşlı adamı ve karısını gördüğümde irkildiğimi hatırlıyorum. Durup onlara yalnızca bir an, belki birkaç saniye için bakmış olsam da, Nyilas muhafız caddenin karşısından beni fark edip silahını bana doğrulttu ve kükredi, '*Sen* – buraya gel.'

"Rahat görünmeye çalışarak caddeyi geçtim. Tehlikeli noktalar ve olası ölümle karşılaşmak benim günlük işlerimdendi ve aklımı kaçırmamaya çalışıyordum. İçten içe korktuğuma eminim, ama korkumun beni ele geçirmesine izin veremezdim: bu durumdan nasıl kurtulacağıma yoğunlaşmak zorundaydım. O günlerde sokaklarda yürümek için bir sürü kimlik belgesi taşıman gerekiyordu. Benimkiler sahte olsa da iyi yapılmıştı ve gerçek gibi görü-

nüyordu. Bana Yahudi olup olmadığımı sordu. 'Hayır,' deyip birbiri ardına kimlik belgelerimi gösterdim. Nerede ve kiminle yaşadığımı sordu. Bir pansiyonda yaşadığımı söyleyince şüphesi artar gibi oldu. 'Nasıl?' diye sordu. Taşrada yaşayan zavallı dul anneme ve büyükanneme bakmak için Ordu için ilaç yapan bir fabrikada çalıştığımı söyledim. Babamın da Rus cephesinde komünistlerle çarpışırken ölen bir Macar olduğunu anlattım. Ama bunların hiçbirinin serseride bir etkisi olmadı. Cevabı kısa ve kabaydı: 'Yahudiye benziyorsun.' Silahını bana uzatıp hırladı. 'Diğer iki Yahudiyle sıraya girip yürü.' "

Anksiyetem artıyordu. Bob başımı iki yana salladığımı görüp çenesini soru sorarcasına salladı.

"Dehşet içindeyim Bob. Seni dinliyorum. Her sözcüğünü. Ama dayanamıyorum. Benim hayatım o kadar güvenli, o kadar ... o kadar yumuşak, o kadar tehditten uzaktı ki."

"Unutma, ben her gün bu tür olaylar yaşıyordum. Yahudi çiftin yanında yürürken başımın yeterince dertte olduğunu biliyordum, ama başka bir şey daha vardı. Birden aklıma cebimde çok tehlikeli olabilecek bir şey bu-

lunduğu geldi: Macar hükümetine ait üç resmi mühür. Bir gün önce bu mühürleri yapan bir dükkândan çalmıştım. O akşam Direnişten arkadaşlarla Hıristiyan kimliği almak isteyen Yahudiler için sahte belgeler hazırlarken kullanacaktık. Böyle suç eşyalarını bütün gün yanımda taşımak gerçekten büyük aptallıktı, ama o gece yapmam gereken şeyleri yapmaya kararlıydım. Hepimiz her zaman sınırda yaşıyorduk.

"Bu çok büyük bir problemdi. Üzerim aranacaktı ve o mühürler bulunduğunda hiç şansım kalmayacaktı. Sıfır şans. Beni casuslukla ya da Direnişte olmakla suçlayacaklardı. Direniş hakkında bilgi almak için bana işkence yapacaklardı – yerini, arkadaşlarımın isimlerini öğrenmeye çalışacaklardı. İşkenceden sonra beni vuracak ya da asacaklardı. Ve ben de dayanamayıp konuşacağımdan emindim. O mühürlerden kurtulmak *zorundaydım*.

"Neyse ki bazı gerçek iş mektupları taşıyordum. Fabrikadan Ordu karargâhlarına yazılmış mektupları postalamam için bana vermişlerdi. Yürümeye devam ederken karşıda bir posta kutusu gördüm ve bunun kaçıramayacağım büyük bir şans olduğunu fark ettim. Macar Ordu-

suna giden mektupları çantamdan çıkarıp Nyilas'a gösterdim ve mektuplarda Rus cephesine gönderilecek olan ilaçların dozajları yazılı olduğu için patronumun mektupların o gün postalanmasını istediğini söyledim.

Naziye bu iki mektubu caddenin karşısındaki posta kutusuna atmak zorunda olduğumu anlattım. Silahını indirip mektupları dikkatle inceledi, tamam anlamında başını salladı, ama yanlış bir şey denememem konusunda beni uyardı. Caddeyi geçip posta kutusuna doğru giderken kauçuk mühürleri cebimden çıkarıp (Tanrıya şükür yanımda mühürlerin tahta değil, yalnızca kauçuk kısımları vardı) mektupların arasına soktum, posta kutusunun kapağını açıp hepsini metal kutuya attım. Büyük bir rahatlama hissediyordum: büyük bir suç kanıtından kurtulmuştum. Artık yalnızca bu yaratığı Yahudi olmadığıma ikna ederek kurtulmak kalmıştı. Sünnetli olup olmadığımı görmek için pantolonumu indirme riski her zaman vardı. Dediğim gibi mühürleri görseler hiç şansım kalmazdı, ama beni Parti Evine sokarlarsa hayatta kalma şansım yüzde beşten azdı."

Sessiz kalamıyordum. O kadar endişeliydim ki, kal-

bim deli gibi atıyordu. Bir şey yapmalıydım, herhangi bir şey.

"Bob, bunu nasıl başardığını anlayamıyorum – bütün bunları nasıl atlattın ve hayattaki şeyleri nasıl başarabildin? İçinden neler geçiyordu, neler hissediyordun? Onbeş yaşındayken senin konumunda olduğumu, her gün neredeyse mutlak ölümle karşılaştığımı hayal etsem ... yani böyle bir şeyi hayal bile edemiyorum. Ergenlik çağında yaşadığım en büyük travma yılbaşında çıkacağım bir kızın olmamasıydı. Bu çok acıklı. Ölümle nasıl böyle yüzleştiğini bilmiyorum ... yani ben ölüm düşüncesiyle ancak şimdi başa çıkabiliyorum; yetmişaltı yaşındayım, iyi bir hayat yaşadım, verdiğim sözleri tuttum. Hazırım. Ama *o zamanlar*, onbeş yaşındayken ... birkaç kez ölümü düşündüğümü hatırlıyorum ... tam bir felaket – ayaklarımın altında bir kapağın açılması gibiydi ... katlanılmayacak kadar kötü bir duyguydu. Gece kâbuslarının ve rüyalarının kaynağında esrarengiz bir durum yok. Senin gençliğinde olanları dinleyerek bile dehşet yaşıyorum ve büyük olasılıkla bu gece başına gelenlere ilişkin bir rüya göreceğim."

Bob omzumu sıvazladı. *Bir düşünün, o beni teselli ediyordu.* "Alışıyorsun. Bu olay sadece ölüme çok yaklaştığım bir olaydı. Pek çok olaydan biri. Ölüm olasılığına bile alışıyorsun. Ve şunu da unutma, hayatta kalmayla o kadar ilgiliydim ki, ölümü düşünemiyordum bile. Yalnızca hayatta kalmayla ilgileniyordum. O zamanlar –hatta sonraki yirmi yıl boyunca– kendime hissetmek için izin versem dayanılmaz olurdu. Gerisini dinlemeye hazır mısın?"

Titrediğimi gizlemeye çalışıp başımı salladım. "Elbette." Bob sonunda bana sırrını paylaşma ayrıcalığını tanıdığı için onu bir daha kapatmamaya kararlıydım.

"10-15 dakika daha yürüdükten sonra bir Macar polisin köşeyi dönüp bize doğru yürüdüğünü gördüm," diye devam etti. "O kadar çaresizdim ki, onu görür görmez kendi kendime işte kaçmak için son şansım, diye düşünmüş olmalıydım: 'Polis çağıracağım.' "

"Polise seslendim: 'Memur bey, memur bey, lütfen efendim, sizinle konuşmak istiyorum efendim. Ben işe gidiyordum, bu adam beni durdurdu ve gitmeme izin vermiyor. Beni bir yere götürüyor. Yahudi olduğumu söylü-

yor, ama değilim. Ben Yahudilerden nefret ederim ve Hıristiyan olduğumu kanıtlayan belgelerim var. Eğer beni bırakmazsa günlük ücretimin tamamını kaybedeceğim ve dul anneme ve büyükanneme para gönderemeyeceğim. Lütfen, belgelerime bakın. Ben Hıristiyanım: bu belgelere bakınca anlayacak ve beni işime göndereceksiniz.' Kimlik belgelerimi sallamaya başladım.

"Polis sorunun ne olduğunu sorunca Nyilas hırladı, 'Yahudi bu. Diğer iki Yahudiyle birlikte onun da icabına bakacağım.'

" 'Hayır, bakmayacaksın,' diye çıkıştı polis. 'Bu cadde benim görev alanım. Ben hallederim.'

"Kısa bir süre için tartıştılar. Sonunda polisin sabrı taştı ve tabancasını çekip tekrarladı, 'Burası benim alanım. Burada ben devriye geziyorum ve bu çocuğu karakola götüreceğim.'

"Nyilas şaşırtıcı derecede pısırık çıktı ve beni o polise teslim edeceğini, ama karakola gidip getirilip getirilmediğimi kontrol edeceğini söyledi. Sonra iki yaşlı çifti önüne katıp yola devam etti. Elinde hâlâ tabancası olan polis

önünden yürümemi söyledi. Dönüp sonları gelen Yahudi çifte son bir kez baktım. Onlar için yapabileceğim bir şey yoktu.

"Polisle Nyilas arasında belirgin bir düşmanlık vardı, çünkü polis Nyilas'm profesyonel değil, polisin yasal gücüne el koyan bir avuç kabadayı olduğuna inanıyordu. Polis ile Nyilas arasında benim yol açtığım türden karşı karşıya kalmalara pek seyrek rastlanmazdı."

Bob bana bakmak için döndü – o zamana kadar hikâyesini bazen gözleri kapalı, bazen rüyadaymış gibi uzaklara dalarak anlatmıştı. Göz bebekleri irileşmişti ve bir kerecik olsun doğrudan gözlerine baktım ve birkaç saniye sonra onu teşvik ettim. "Sonra?"

"Polis ve ben yürümeye başladık. Bir blok ötede silahını kılıfına soktu. Hiç soru sormadı. Ben de sessiz kaldım. Birkaç blok daha yürüdükten sonra, 'Buradan hemen sıvış ve işine git.' Ona teşekkür edip vatansever bir Macar olduğumu, annemin ona müteşekkir olacağını söyledim. Gittikçe daha hızlı yürümeye başlayıp hiç arkama bakmadım. Köşeyi dönüp polisin görüş açısından çıktıktan sonra neredeyse koşar adım yürümeye başladım. Ya-

nımdan geçen bir tramvaya atladım. Birisinin beni takip ettiğine emindim. Tramvayın arkasında bir polis gördüm. Yavaşça bana, tramvayın önüne doğru yürümeye başladı. Birkaç blok sonra tramvaydan atlayıp daireler çizerek yürümeye başladım. Kimsenin beni takip etmediğinden emin olmaya çalışıyordum. Çalıştığım fabrikaya girince patron neden geç kaldığımı sordu. Normalde geçtiğim caddenin bir gece önceki bombalama yüzünden kapandığını söylediğimde açıklamama inandı.

"İşte hikâyem bu," dedi Bob öne doğru eğilip bana bakarak. "Ne düşünüyorsun? Buna bastırma diyorsunuz, değil mi? Yarım yüzyıllık unutmaya?"

"Hiç kuşku yok," dedim. "Bugüne kadar duyduğum en açık bastırma örneği – ve de bastırmayı kaldırma. Psikanaliz dergisine yazmalıyız bunu."

"Yani belki de senin Freud neden bahsettiğini biliyordu. Freud'un da bizden biri olduğunu biliyor muydun? Neredeyse Macar sayılır – babası Moravya'dan gelmiş ve bütün o bölge Avusturya-Macar İmparatorluğunun bir parçasıydı."

"Beni en çok, bunları sakladığın derin depodan çıkarmana neden olan şey ilgilendirdi. 'Polis çağıracağım' sözü – bağlantı buydu: bu söz geçen hafta Venezüella'dayken seni o adam kaçırma olayından kurtardı ve onbeş yaşındayken de kurtarmıştı. Söyle Bob, Macar polisi seni neden serbest bıraktı?"

"Evet, genç adam, bu iyi bir soru. Ben de bir süre için deli gibi bu sorunun nedenini düşündüm, ama sonra hayatıma devam ettim. Kendime pek çok soru sordum: Yahudi olduğumu biliyor muydu? İyi bir harekette bulunmak isteyen iyi bir adam mıydı? Hayatımı cömertlik olsun diye mi bana geri veriyordu? Yoksa zamanını benim gibi önemsiz biri için harcamak mı istemedi? Yoksa hiçbir önemim yoktu da, yalnızca tesadüfen karşısına mı çıkmıştım? Sadece Nyilas'a karşı duyduğu nefret miydi beni kurtaran? Bunu hiç öğrenemeyeceğim..."

"Sonrası var mı?" diye sordum. "Geri döndükten sonraki hafta ne oldu?"

"Koşarak yere indim ve havaalanından doğruca Boston'daki ofisime gittim (Boston ve Caracas arasında zaman farkı yok) ve meslektaşlarıma bu olaydan bahsetme-

dim, çünkü neredeyse kaçırılıyor olmam grubu korkutup Venezüella'daki klinik denemelerden vazgeçirebilirdi. Önümüzdeki iki hafta içinde altı ayrı şehre gidiyorum."

"Bu delilik Bob. Ne yapıyorsun? Kendini öldürüyorsun sen. Yetmişyedi yaşındasın. Ben programını dinlerken bile yoruldum."

"Yeni tekniğin ağır anfizem hastaları için büyük fark yaratacağını biliyorum. Bu hastalar nefes almak için mücadele ediyor ve yavaş yavaş boğuluyorlar. Ben yaptığım işten zevk alıyorum. Bundan daha önemli ne olabilir ki?"

"Bob, sözler değişik, ama müzik aynı. Ameliyat yaptığın zamanlarda her cerrahtan daha fazla ameliyat yaptın. Gece gündüz – haftanın yedi günü. Her şey aşırı; hiçbir şey orta karar değil."

"Ne biçim bir psikiyatr dostsun sen böyle? Neden beni durdurmadın?"

"Elimden geleni yaptım. Seninle konuştuğumu, dırdır ettiğimi, sana bağırdığımı, seni uyardığımı, sana öğüt verdiğimi hatırlıyorum, ta ki sen olduğum yerde kalmama neden olacak bir cevap verene kadar. O cevabı hiç unut-

madım."

Bob başını kaldırdı. "Ne dedim ki?"

"Unuttun mu? Ömrünü neden ameliyathanede geçirdiğin hakkında konuşuyorduk. Benim ileri sürdüğüm fikir ameliyathanede tam kontrol sağlıyor olmandı. Ailenin ve arkadaşlarının kaybolduğunu seyrederken yaşadığın çaresizliği etkisiz hale getiriyordu. Direnişte çok heyecanlı zamanlar geçirsen de büyük oranda güçsüzdün – milyonlarca Yahudi gibi. Her şeyden önce hayatta kalman gerekiyordu. O zamandan beri doymak bilmez şekilde aktif oldun. Hayat kurtardın. Ameliyathanede her şeyi kontrol edebiliyordun."

"İşte en iyi tahminim buydu," diye devam ettim. "Ama sonra bir gün bana başka bir şey söyledin. Zamanı ve yeri o kadar iyi hatırlıyorum ki. Senin evindeydik ve devasa bir tablonun altında oturuyorduk. Resimde boğum boğum çıplak insan bedenlerinden oluşan bir dağ vardı. Her zaman orada otururdun. O tablo seni rahatlatıyor gibiydi. Bense ondan nefret ediyor ve onu görünce geriliyor, başka bir odaya gitmek istiyordum. İşte orada bana dedin ki, yalnızca çarpan bir insan kalbini ellerinde tut-

tuğunda kendini gerçekten canlı hissediyordun. Bu benim sesimi tamamen kesti. Verecek bir cevabım yoktu."

"Nasıl cevap veremezsin? Bu hiç sana göre değil."

"Ne diyebilirdim ki? Bir anlamda bana diyordun ki, kendini canlı hissetmek için hayatla ölüm arasındaki ince zara tutunman gerekiyordu. İçindeki ölülük hissinin üstesinden gelmek için bu tehlikeye, bu acil durumlara ihtiyacın olduğunu anlamıştım. İşte o zaman yaşadıklarının dehşeti beni her zamankinden daha fazla etkiledi. Verebileceğim bir öğüt yoktu. Ne diyeceğimi bilmiyordum. Bu ölü haline karşı sözcüklerle nasıl savaşabilirdim ki? Galiba bunu hareketlerle yapmaya çalıştım. Birlikte çok iyi zamanlar geçirdik, pek çok şey yaptık – sen ve ben ve sonra eşlerimiz ve çocuklarımız ve birlikte çıktığımız seyahatler. Ama bunlar senin için gerçek miydi? Geceleri yaşadığın gerçeklik kadar gerçek miydi? Yoksa silik, yalnızca bir iki milimetreye nüfuz eden bir şey miydi? Bob. Çok iyi biliyorum ki senin yaşadıklarını yaşasam ya çoktan ölürdüm ya da kendimi ölü gibi hissederdim. Belki de ben de ellerimde çarpan bir kalp tutmak isterdim."

Bob etkilenmiş gibiydi. "Seni anlıyorum. Anlamadığı-

mı sanma. Kendi çaresizliğimle, silahlarla karşılaşan ya da gaz odalarına götürülen bütün Yahudilerin, Çingenelerin, komünistlerin çaresizliğiyle mücadele ettiğimi düşündüğünü biliyorum. Haklısın, ameliyat yaparken, ameliyathanenin bütün ortamını kontrol ederken kendimi güçlü hissediyorum. Ve tehlikeye, ölümle hayat arasındaki ince zara ihtiyacım olduğunu da biliyorum. Hepsini anladım – bütün sözlerini, bütün hareketlerini."

"Ama," diye devam etti. "Henüz bilmediğin başka, hatta belki de daha büyük bir kısım daha var. Şimdi duyacağın kısım. Bu kısım yalnızca ikinci hayatımda –gece hayatımda– yaşıyor. Rüyalarımda ortaya çıkıyor."

Şaşırarak ona baktım. "Ne? Bana rüyanı mı anlatacaksın? İşte bu bir ilk olacak."

"Bunu ellinci yıl hediyesi olarak düşün. Eğer yorumlamada iyi bir puan kazanırsan yetmiş beşinci buluşmamızda bir tane daha anlatacağım. Rüyalarım ... neredeyse her zaman iki konu üstünedir – Soykırım ya da ameliyathane. Ya biri ya diğeri ve bazen ikisi birbirine geçmiş şekilde. Ve korkunç, kanlı ve zalimce olan bu rüyalar bazen ertesi güne temiz bir sayfa açmamı sağlar. Bir tür hava-

landırma vanası işi görürler, geçit töreni yapan ve karanlık anıları temizleyen girdaplar gibi gelirler.

"Geçen haftaya geri dönersek, Caracas'ta neredeyse kaçırılıyor olduğum gün eve geldim ve kimseye olanları anlatmadım. Yorgunluktan ölüyordum ve yemek yiyemeyecek kadar yorgundum. Saat dokuzdan önce uykuya daldım ve çok etkileyici bir rüya gördüm. Belki de bu rüyayı senin için gördüm – psikiyatr dostuma bir hediye olarak. İşte geliyor."

Gecenin bir yarısı. Yılar boyunca pek çok gecemi geçirdiğim Boston Şehir Hastanesindekine benzer bir acil servisin bekleme odasındayım. Bekleyen hastalara bakıyorum. Paltosunda parlak sarı bir Davud Yıldızı takılı olan yaşlı bir adam dikkatimi çekiyor. Onu tanıdığımı düşünüyorum – ama kim olduğundan emin değilim.

Sonra ameliyathanenin giyinme odasında dolapların önünde buluyorum kendimi. Ameliyat önlüğümü bulamıyorum, bu yüzünden giysilerimin altına giydiğim çizgili pijamalarımla ameliyathaneye koşuyorum. Pijamanın çizgileri mavi

ve gri – evet, toplama kamplarındaki üniformalar gibi.

Ameliyathane boş, ürkütücü – hemşire, asistan ya da teknisyen, anestezist yok, mavi örtüler ve güzelce sıralanmış cerrahi aletlerle dolu tezgâhlar ve işim için en önemlisi kalp veya akciğer makinesi yok. Kendimi yalnız, kayıp ve umutsuz hissediyorum. Etrafıma bakıyorum. Ameliyathanenin duvarları yerden tavana kadar deriden, eskimiş sarı valizlerle kaplı. Pencere yok – aslında röntgen camı için bile boş duvar yok, her yer valizlerle kaplı. Valizler Nyilas haydutunun makinelisinin önünde yürüyen yaşlı Yahudinin elindekine benziyor.

Ameliyathane masasında çıplak bir adamın sessizce çırpındığını görüyorum. Ona doğru yürüyorum. Tanıdık geliyor. Acil serviste gördüğüm adamla aynı. O zaman anlıyorum ki, o aslında Budapeşte'de, caddede elinde valizle yürüyen dövülmüş adam. Çıplak göğsüne dikilmiş Davud Yıldızının üstündeki iki kurşun deliğinden kan akıyor. Hemen ilgilenilmesi gerekiyor. Bense yalnızım, bana yardım edecek hiç kimse ve hiç alet yok. Adam inliyor. Ölüyor ve kalbine ulaşıp kanamayı durdurmak için göğsünü açmam gerekiyor. Ama neşterim yok.

Sonra adamın göğsünün açılmış olduğunu görüyorum. Kesiğin ortasındaki kalbi gevşek ve zayıf bir şekilde atıyor. Kalbin her çarpışıyla iki kurşun deliğinden yukarı doğru parlak kırmızı kan fışkırıyor. Ameliyat masasının lambasına sıçrayıp parlak ışığa kırmızı bir bulanıklık veriyor ve sonra tekrar adamın çıplak göğsüne damlıyor. Kalpteki deliklerin kapanması gerekiyor, ama onları kapatacak Dacron cerrahi yamalarım yok.

Sonra birden sağ elimde makas beliriyor. Çizgili pijamamın ucundan yuvarlak bir yama kesiyorum. Yamayı kalpteki deliklerden birine dikiyorum. Kanama duruyor. Kalp kanla doluyor ve daha güçlü bir şekle çarpmaya başlıyor. Ama sonra ikinci delikten kan fışkırmaya başlıyor. Kalp atışları yavaşlıyor ve kan fışkırması azalıyor. Kan artık lambaya ulaşamıyor, ama çalışırken ellerime damlıyor. Deliğin üstüne bir elimi koyuyorum ve pijamamdan ikinci bir yama kesiyorum. Kalpteki ikinci deliğe dikiyorum.

Kanama tekrar duruyor, ama kısa bir süre sonra kalp boşalıyor, nabız yavaşlıyor ve sonra tamamen duruyor. Kalbe masaj yapmaya çalışıyorum, ama ellerim hareket etmiyor. Bu ana kadar ameliyathaneye insanlar dolmaya başlıyor ve

içerisi mahkeme salonuna benziyor. Hepsi suçlarcasına bana bakıyor.

"Ter içinde uyandım. Çarşaflarım ve yastığım sırılsıklamdı. Uyanırken düşünmeye devam ediyordum: "Kalbine masaj yapmaya devam etseydim hayatını kurtarabilirdim." Sonra birden kendime geldim, her şeyin rüya olduğunu fark ettim ve kendimi daha az baskı altında hissettim. Ama uyanıkken bile kendi kendime sessizce şöyle mırıldanıyordum, 'Keşke hayatını kurtarabilseydim.' "

"Keşke hayatını kurtarabilseydim, sonra ... sonra ... Bob, devam et."

"Ama hayatını *kurtaramadım.* Aletim yoktu. Yama ya da dikiş ipliğim bile yoktu. Yapamazdım."

"Doğru. Onu kurtaramazdın. Ameliyathanede onu kurtarmanı sağlayacak aletler yoktu. Ve onbeş yaşında ödü kopmuş bir çocukken de gerekli aletlerin yoktu. Kendini bile zor kurtarabildin. Bence rüyanın anahtarı bu. Farklı bir şey yapamazdın. Ama yine de kendini her gece yargılıyor ve suçlu ilan ediyorsun. Ve hayatını

kefaret ödeyerek geçirdin. Uzun süredir seni seyrediyorum Robert Berger. Ve bir karara vardım."

Boş başını kaldırıp baktı. Dikkatini çekmeyi başarmıştım.

"Senin masum ilan ediyorum."

Bob ilk kez bir şey söyleyemedi.

Ayağa kalkıp parmağımı ona uzattım ve tekrarladım, "Seni masum ilan ediyorum."

"Bütün kanıtları değerlendirdiğinizi sanmıyorum Sayın Yargıç. Rüya, kendimi feda ederek onu kurtarabileceğimi söylemiyor mu? Rüyamda onu kurtarmak için kendi giysilerimi kesiyorum. Ama altmış yıl önce Budapeşte caddelerinde o yaşlı adamı ve karısını bir kez olsun düşünmedim. Yalnızca kendi hayatımı kurtarmaya çalıştım."

"Ama Bob, rüyan cevabı veriyor zaten. Hem de açıkça. Rüyanda elindeki her şeyi veriyorsun, hatta kendi giysilerini bile kesiyorsun ve yine de yetmiyor. Adamın kalbi yine de duruyor."

"Bir şey yapabilirdim."

"Rüyanı dinle: rüyanın gerçeği senin kalbinden geliyor. Onu kurtaramazdın. Başkalarını da kurtaramazdın. Ne o zaman ne de şimdi. Sen masumsun Bob."

Bob yavaşça başını salladı, bir süre sessizce oturduktan sonra saatine baktı. "Onbir olmuş. Uyku saatim çoktan geçti. Yatmaya gidiyorum. Ücretin ne kadar?"

"Astronomik. Hesaplamak için hesap makinesi gerek."

"Her ne kadarsa, gece jürisine takdim edeceğim. Belki seni bir lütufla ya da kahvaltıda bagel ekmeği ve füme somonla ödüllendirirler." Dönüp bana baktı, her zamankinden daha uzun süre kucaklaştık. Sonra her birimiz yavaşça yürüyüp rüyalarla dolu gecemize karıştık.

ÖLÜM KORKUSUNU YENMEK

IRVIN YALOM

Mahabharata'da sorulur: "Dünyadaki en mucizevi şey nedir?" Yanıt çevresindeki insanların birer birer öldüğünü görmesine rağmen hiç kimsenin kendisinin öleceğine inanmaması olur.
Yalom'a da çok ilham vermiş bir İtalyan atasözünde ise şöyle denir: "Oyun bittiğinde, oyun nasıl biterse bitsin bütün taşlar aynı kutuya konur."

İşte bu iki anlayış arasında yapacağımız tercih, o kısacık hayatlarımızı nasıl yaşayacağımızı belirliyor. Yalom son dönem eserlerinde yaptığı gibi kendisince bu iki anlayışı uzlaştırmaya çalışıyor. Yalom'a göre ölümü inkâr etmek bizim mutluluk arayışımızı baltalar. Hayatın gerçek anlamı en korktuğumuz şeyle, ölümle yüzleşmekte yatar. Böylece sınırlı olduğunu duyumsadığımız hayatımızın her anını çok daha bilinçli kullanabilir ve bizim için gerçekten önemli olan her neyse onunla ilgilenebiliriz. Ölüm anında "ah keşke"li bir cümle kurmamak için bizim için "asıl" önemli olanın ne olduğunu "şimdiden" görmeliyiz.

www.kabalciyayinevi.com